

Man bijt hond*Over pers, politiek en gerecht*

Pol Deltour, Icarus, 1996.

Vanuit zijn eigen ervaring als gerechtsjournalist van het dagblad *De Morgen* maakt Pol Deltour een goede schets van de pijnpunten in de relatie tussen pers, gerecht, politiek en publiek. Hij overloopt de rol die de verschillende actoren spelen, bespreekt uitgebreid het wankel evenwicht van de persvrijheid en geeft hier en daar aanzetten tot een mogelijke verbetering van de onderlinge relaties. Hij zet de waarden van de journalist (vrije nieuwsgaring, recht op informatie, bronnengeheim) af tegen de waarden van het gerecht (onderzoeksgeheim, recht op privacy en vermoeden van onschuld). Maar vaak blijft zijn pleidooi steken in de gekende klaagzang van 'de journalist die het leven zuur gemaakt wordt'. Het is begrijpelijk en terecht dat hij de moeilijkheden bij de dagelijkse werkzaamheden van de journalist ook eens in de verf zet. Die moeilijkheden (censuur, verdachtmakingen, intimidatie, huiszoekingen, ...) zijn reëel en hij geeft voldoende voorbeelden om dat argument kracht bij te zetten. Maar het is zo voorspelbaar. De huidige druk vanuit gerechtelijke en politieke kringen om de persvrijheid aan beperkingen te onderwerpen is duidelijk de aanzet van dit boek geweest. Deltour ziet in dat er op het raakvlak van gerecht, politiek en pers problemen zijn, maar vindt dat de huidige toestand van persvrijheid op zijn minst behouden moet blijven. Een wettelijke regeling over het bronnengeheim zou de journalist daarbij nog beter moeten beschermen. Dat is een duidelijke boodschap voor magistraten, juristen en ministers die aan de huidige toestand willen knagen.

Politici, magistraten, bedrijfsleiders, e.a., worden soms hard en meedogenloos aangepakt door journalisten. Op zo'n moment vinden zij die journalisten lastige luizen in hun pels. In sommige gevallen willen zij de journalisten dan ook wat graag in hun bewegingsvrijheid beperken. "Van talloze probleemstellers is het uitgangspunt kort en goed: hoe de media responsabiliseren?", stelt Deltour. De tendens om de pers ter verantwoording te roepen via een kortgeding, en niet via een assisenzaak, neemt inderdaad sterk toe. "Wie echt zijn gram wil halen tegen een medium, legt allang geen strafklacht meer neer, maar dient wel een burgerrechtelijke schadeclaim in". Zo kan financieel verhaal gehaald worden op de verantwoordelijke uitgever of de journalist. Zo'n financieel zwaard van Damocles leidt dan naar preventieve (zelf)censuur en is geen goede zaak voor de openheid van de pers.

De persvrijheid inperken zou een kapitale fout zijn, stelt Deltour terecht. De bewegingsvrijheid van de journalist moet en mag wettelijk niet ingeperkt worden, wel moet er - liefst intern - toegekeken worden op de deontologie. Daarvoor werd in 1995 de deontologische raad en het deontologisch beroepscollege van de journalistenbond gereanimeerd. Deltour maakt zelf deel uit van die raad, maar beperkt zich in zijn boek tot een zeer algemene zinssnede: "proberen op dit ogenblik hun nut te bewijzen". Hoe die raad in de toekomst moet werken (met welke criteria?, hoe het lastige probleem van 'rechter en partij' omzeilen?), komen we niet te weten. De eventuele oprichting van een onafhankelijk deontologisch controle-organ, een zogenaamde 'persraad', geeft Deltour enkel als mededeling mee. Dat is jammer.

Deltour geeft ook een niet mis te verstane en eerlijke boodschap mee voor de collega's journalisten: "(...) Dat neemt niet weg dat journalisten in dit vercommercialiseerde persklimaat er hun verstand goed bij moeten houden. Gerechtsjournalisten moeten op hun eigen, delicate werkterrein een minimum aan zelfbeheersing aan de dag leggen. (...) de grondwet van de journalistiek is 'facts are sacred, comments are free'". Of deze wijze woorden voldoende zijn, is na de onverkwikkelijke zaak-Di Rupo wel zeer de vraag. Dagbladen als *Het Nieuwsblad* en *Het Laatste Nieuws* hebben in deze zaak de 'normen' duidelijk verlegd. Zij paktten uit met wel erg sensationele, op drijfzand gebouwde verhalen. *Het Laatste Nieuws* introduceerde zelfs het aloude beeldverhaal op de voorpagina van de krant! Voordien had dezelfde krant in de zaak-Kelchtermans al een getruceerde foto gepubliceerd: een methode die wel vaker werd toegepast door totalitaire regimes. Hier is duidelijk de grens van het betamelijke overschreden. Het is onbegrijpelijk dat journalisten niet inzien dat ze met dit soort journalistiek hun eigen geloofwaardigheid op het spel zetten. Bewonderenswaardig is dan ook dat uitgerekend een journalist in deze atmosfeer een poging onderneemt om wat klaarheid te scheppen in die ingewikkelde puzzel tussen pers, gerecht en politiek.

Wanneer we een willekeurige opsomming maken van de 'affaires' die door de pers worden bovengehaald (de zaak-Reyniers, gewestplangeknoei, smeerprijp, villaperikelen in Zuid-Frankrijk, Agusta, gelden voor ontwikkelingssamenwerking, Hoog Comité van Toezicht), dan kunnen we niet anders dan concluderen dat de media simpelweg hun werk doen.

Ook in nieuwe maatschappelijke fenomenen als jongerenculturen of onlangs nog de Witte Mars spelen de media duidelijk een stimulerende rol. Ze vervullen hun functie als waakhond met verve. Maar... de laatste jaren is er toch duidelijk een verschuiving aan de gang. Hij heeft te maken met de structuur en de werking van de pers, de politiek en het gerecht. Ook Deltour geeft toe dat het ongenoegen niet zomaar komt opborrelen. In de rand van het harde nieuws zie je steeds meer 'sensatie' opduiken. 'Uitschuivers' vanwege (sommige) media zijn vandaag blijkbaar onvermijdelijk geworden in gerechtsberichten en politieke of andere 'affaires'. En dat stoort. Dat stoort ook Pol Deltour en hij doet in hoofdstuk drie 'De pers gaat in zaken' openhartig een boekje open over zijn sector. Hij legt haarfijn uit wat voor gevolgen de toenemende commerciële druk heeft: een gebeurtenis wordt pas nieuws als het sensationeel is. 'Hond bijt man' is geen nieuws; 'man bijt hond' wel. De laatste jaren is echter zelfs 'man bijt hond' geen nieuws meer. Bovendien glijdt de brave Vlaamse pers af naar laakbare praktijken als 'voor wat, hoort wat', gemanipuleerde primeurs, cadeaus, snoepreispjes, lekken en zelfs nieuws tegen betaling, de zogenaamde 'chequeboek-journalistiek'. De strijd tussen de verschillende media is immers bikkelaarhard. De commerciële bazen uit deze kapitaalsintensieve sector jagen de journalisten vooruit. De jacht op de exclusieve primeur bevordert de correcte journalistiek niet. Het mag de uitgevers ook allemaal niet te veel kosten: "... freelancers zijn niet alleen goedkoop, bovendien zijn ze toch o zo soepel. Inschakelen maar ook uitschakelen kan naar believen. Dat

voert meteen de prestatiedruk op het vast personeel nog wat op". En nog: "Voor populaire, commerciële journalistiek, zo blijkt, is goed gevormd personeel allerminst noodzakelijk. Vanaf een bepaalde academische graad wordt het zelfs hinderlijk. De allerbeste journalisten zijn eigenlijk degenen met de kleinste intellectuele bagage en het kortste geheugen". Bij de audio-visuele media kwamen enkele maanden geleden de slechte arbeidsomstandigheden van zelfstandigen aan het licht toen enkele gedupeerden tijdens de recente moeilijkheden bij VTM via de vakbond hun leed aan de buitenwereld meedeelden. De slechte arbeidsomstandigheden en de scherpe concurrentiële druk leidt tot slechte journalistiek. Elk medium zoekt de *scoop*, bijna ten koste van alles. De manier waarop de verschillende media (ook de zogenaamde 'serieuze' media) in Jumet als gieren rond de opgravingen in de zaak-Dutroux rondcirkelden, was bijvoorbeeld buiten alle proportie. Geen enkele hoofdredacteur greep in. Voor de beste gruwelbeelden werd er zelfs een waar luchtgevecht uitgevochten tussen een helikopter ingehuurd door RTL en een helikopter van de rijkswacht. Steeds meer wordt het belangrijkste feit dat een reporter kan mededelen dat hij *live* op de plaats van de gebeurtenis aanwezig is, ook al gebeurt er niets en valt er niets te berichten. Deze non-communicatie is op termijn nefast voor de geloofwaardigheid van heel de informatiesector. Blijkbaar dringt dit besef nu ook door tot de journalistengilde. BRTN-mensen sloegen in bovenstaand voorbeeld achter de schermen een *mea culpa*, maar... ze vonden wel dat ze niet afwezig konden blijven, omdat ook

VTM in Jumet stond.

Het wekt dan ook verwondering dat Deltour, na zijn ongemeen scherpe analyse over de kwaliteit van de journalisten, weinig substantieels schrijft over de vorming van journalisten, zoals die tussen uitgevers en overheid werd overeengekomen in een protocol van juni '93. Het is een publiek geheim dat de uitgevers het geld voorzien voor de vorming van journalisten niet of niet voldoende voor dat doel gebruiken. "(...) De meeste persbazen (zien) bijscholing van hun personeel slechts als onrendabel tijdverlies", stelt ook Deltour.

Deltour maakt een scherpe analyse van de huidige problemen in de geschreven pers. Niettemin vallen zijn algemene voorstellen om de commerciële druk te counteren mager uit: anti-concentratiewetgeving, intensiveren overheidssteun, responsabilisering van de verschillende actoren, media-training voor het publiek. Voorstellen waaraan minister van media Van Rompuy niets wil doen (concentratiewetgeving), die hij juist wil afschaffen (rechtstreekse steun aan de pers), of waaraan hij niets te zeggen heeft (responsabilisering en opvoeding). Tot slot doet Deltour nogmaals een aantal evidente voorstellen (doorbreken stilzwijgen van het gerecht, officiële perswoordvoerders van het gerecht, een redactiestatuut, deontologie in het noemen van namen, onderscheid feiten en commentaar) om de relatie gerecht-pers te verbeteren. Voorstellen waarvan je je afvraagt waarom ze nog niet uitgevoerd zijn. Zeer behulpzaam voegt Deltour bij elk voorstel een lijst van redenen toe waarom het niet altijd en overal wordt toegepast. Dat is zeer leerrijk.

Geert Selleslach